REVOLUȚIA FRANCEZĂ, NAPOLEON I ŞI ȚĂRILE ROMÂNE

Felician SUCIU

Abstract

In XVIIIth century the word ,'Romanian"became sinonimous with the one of peasant and very soon with the one of slave.

France officially and a part of the French public began to be interested in the Danube Principalities only around 1848.After the year 1848 the French influence began to be felt in Principalities in a conscious way.

Nicolae Mavrocordat who opened the epoque of the Fanariot reigns was fluent in Latin,French,Italian,Greek,Turkish,Arabian and Persian.With the exception Alexandru Ipsilanti and the philologist Hangerliu,the most enlighted princes must be looked for among Fanariot princes and even among Mavrocordats,the family which had the privilege to give enlighted rulers.

Enloved by France was also the ruler of Moldavia,Grigore Ghica (1764-1767; 1774-1777).

The rulers often appealled to the services of some French teachers ,and the boyars imitated them.The most appealling teachers were the French from Orleans because of their pronunciation.

„Europenismul românilor se explică prin legăturile elitelor lor cu cultura şi civilizaţia, dar şi cu ideile social-politice ale Occidentului, prin filieră germană pentru cei din Imperiul habsburgic şi filieră franceză pentru munteni şi moldoveni (parţial şi germană). În această privinţă sunt semnificative aprecierile consulului englez la Iaşi, Sam Gardner, care în martie 1848, sublinia : «numeroase familii importante de boieri şi-au trimis copiii să studieze la Paris şi în seminariile din Germania, iar în multe cazuri au vegheat personal la desăvârşirea educaţiei acestora. Acesta a fost un mijloc foarte bun de propagare a ideilor care circulă în ţările occidentale, iar moldovenii se consideră astfel legaţi de celelalte state europene prin cunoştinţele căpătate şi educaţie».

Cu un larg orizont daco-român, la 31 martie 1848, Guéroult, consulul Franţei din Iaşi, semnala lui Lamartine existenţa unei oaze de latinitate în spaţiul carpato-danubian, a unei naţiuni care avea la obârşie coloniştii romani şi care, în 1848 era constituită într-o masă compactă de circa 8 milioane de suflete în Moldova, Tara Românească, Basarabia, Bucovina şi Transilvania, împărţită între Turcia, Rusia şi Austria. Această masă de români – consemna acelaşi consul – avea privirile îndreptate către Franţa, căreia îi recunoşteau superioritatea morală, căutându-i sprijinul cu aceeaşi ardoare cu care respingea Rusia, dar şi statele germane. Franţa – potrivit aceluiaşi consul – avea la Dunărea de Jos o «clientelă» care o privea drept cap al naţiunilor latine, o veritabilă metropolă politică, încât românii se străduiau necontenit să-i asimileze limba, legislaţia, literatura şi chiar moda".[1]

Situaţia existentă în secolul al XVIII-lea în privinţa ţăranilor – ca populaţie majoritară – în ciuda dezrobirii lor la 1746 în Ţara Românească şi în 1749 în Moldova, în realitate nu a fost decât „dezrobirea boierilor de majoritatea obligaţiilor faţă de ţăran, pe de o parte, şi, pe de alta, faţă de stat". Ţăranul, în loc de un singur stăpân, el avea de acum încolo doi : vechiul stăpân şi statul.

Sub alt aspect, „În veacul al XVIII-lea, cuvântul «român» şi-a pierdut din renume. Boierii pământeni ascund ca pe o ruşine numele ţării; «rumân» devine sinonim cu «ţăran», curând cu «rob»; de aceea când un ţăran este vândut pentru datorii, el decade la starea de «rumân»; când domnitorul Mavrocordat a promulgat reforma, el a declarat că vrea ca ţăranii «să fie slobozi de rumânie şi să nu se mai numească rumâni : A avea supuşi robiei

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

pe pravoslavnicii creştini, care sunt în credinţă cu noi, nu este lucru creştinesc». Iar amintirea strămbunilor s-a stins încetul cu încetul, mai ales în sufletul ţăranului obidit. Nimeni nu-i vorbeşte de aceşti strămbuni. Toată lumea se gândeşte să îl chinuiască, nimeni nu l-a învăţat să citească. Nu ştie când a venit pe lume, cu atât mai puţin al cui urmaş este şi care au fost faptele alor săi. Dacă viaţa i se pare un chin, care va dura veşnic, începe să creadă că aşa a fost mereu şi pentru el, şi pentru ţara lui. Cugetul i se îngustează tot mai mult, aşişderea şi sufletul. Devine sceptic, resemnat.

Scepticismul acesta şi resemnarea îl năpădesc, încetul cu încetul. Se înstăpânesc până şi pe constituţia lui fizică. Nimicit sufleteşte, începe să se nimicească şi trupul. Prost hrănit, chinuit, istovit, hăituit de spaime fără răgaz, a ajuns să fie fără vlagă, apatic. De mult nu mai lucrează. Pentru cine să muncească ? Pentru oamenii stăpânirii ? Pentru turci, pentru ruşi ? Mâine va fi oare război ? Se prea poate. Vor veni iarăşi perceptorii ? Fără putinţă de îndoială. A munci înseamnă a te îndatora. Foamea de fiecare zi l-a făcut cumpătat. Îi ajunge un pic de lapte, puţină mămăligă rece, niţel usturoi. Dacă-i rămân grăunţe, le păstrează într-un coş. Nu are hambar : ispravnicul l-ar pune să plătească bir pentru el; iar negustorii greci sau evrei ori proprietarul ar găsi de bună seamă un mijloc de a pune mâna pe ce s-ar afla în el. Fără nădejdea vreunui câştig, nici gând de muncă. Şi odată cu lenea, viciul pune stăpânire pe sufletul ţăranului moldovean ori muntean; trebuie măcar să-şi uite de necazuri : cârciumarul evreu se află în preajmă ca să-i satisfacă noua patimă pe datorie. Ţăranul se dedă beţiei".[2]

Ţăranul însă nu-i urăşte în egală măsură pe toţi cei de pe urma cărora are de suferit, ci potrivit răutăţilor sau puterii lor. „Turcul aproape că nu apare în plângerile sale şi e limpede de ce : este un păgân, iar ţăranul îl vede arareori – şi apoi este Marele stăpân, absentul, un soi de autoritate de netăgăduit care la urma urmei are nişte drepturi. Cât despre evrei, ura ţăranilor răbufneşte în cântece dar nu prea des, doar împotriva cămătarului sau cârciumarului. Este puţin mai aspru faţă de rus, care este creştin, care ar fi fost cel mai în măsură să facă ceva în folosul lui, dar care l-a înşelat atât de crunt. Ţăranul îi poartă pică mai ales după pierderea Basarabiei şi după războiul din 1806-1812. Din acele vremuri datează Cântecul Prutului. Dar dintre toţi duşmanii ţăranului moldovean ori muntean, cel pe care îl urăşte cel mai mult, cel care apare la tot pasul în cântecele populare ale vremii, este asupritorul statornicit în ţară – cel pe care îl desemnează prin ciocoi, cuvânt puternic, fără origine cunoscută, intraductibil, care înseamnă în acelaşi timp parvenit, cioclu, hrăpăreţ".[3]

Ţărănimea din Transilvania însemna mai cu seamă lumea iobagilor.

„… întreg ansamblul ei (al iobăgiei – n. personală) în faza cea mai acută, a şerbiei, sub imperiul căreia a evoluat trei veacuri şi jumătate, de la introducerea la începutul secolului al XVI-lea până la desfiinţarea ei din 1848".[4]

Franţa oficială şi o parte a publicului francez au început să se informeze cu privire la Principatele dunărene şi să se intereseze de soarta lor de abia către 1848. Istoria influenţei franceze în România, care durează de aproximativ o sută cincizeci de ani, ar putea fi împărţită în trei perioade distincteşi aproape egale, fiecare durând aproximativ jumătate de veac : francezii şi românii s-au cunoscut de abia în timpul celei de a treia perioade (după 1848), abia atunci influenţa este exercitată de unii şi primită de ceilalţi în mod conştient; în timpul celei de-a doua perioade (din anul 1804, anul instaurării Imperiului francez, până la 1848) doar românii sunt conştienţi de influenţa de care beneficiază; în sfârşit, în timpul primei perioade (de la mijlocul veacului al XVIII-lea până la 1804) nici românii, nici francezii nu se cunosc unii pe alţii : românii învaţă limba franceză, adoptă manierele franţuzeşti, ideile şi formele exterioare ale civilizaţiei franceze, datorită contactului cu grecii şi ruşii, care au suferit direct influenţa acestei civilizaţii.

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

Poporul francez a semănat idei şi tendinţe la majoritatea popoarelor Europei; de aproape trei sute de ani el le hrăneşte aproape pe toate cu producţiile sale literare; aproape nu există colţ al Europei unde civilizaţia franceză să nu fi introdus vreo îmbunătăţire, să nu se fi manifestat într-un fel sau altul. Adesea, influenţa franceză în România a fost destul de superficială. Trebuie însă ţinut seama de faptul că Principatele Române nu existau nici ca viaţă istorică, nici ca viaţă intelectuală înainate de providenţiala influenţă franceză. Se poate afirma că influenţa franceză în Principatele dunărene începe o dată cu primul principe fanariot.

Nicolae Mavrocordat, care deschide epoca domniilor fanariote, i-a uimit pe boierii români prin numărul mare de limbi pe care le cunoştea – latina, franceza, italiana, greaca, turca, araba, persana – precum şi prin cunoştinţele sale de teologie şi filozofie; el a tipărit, lucru nemaiîntâlnit până atunci, o carte la Bucureşti, în 1719 (Despre datorie). Fiul său, Constantin, a fost cel dintâi om din Ţara Românească şi Moldova care a avut bibliotecă. Mai târziu, domnitorul Nicolae Caragea (1782-1783) îşi va uimi la rândul său supuşii prin cunoştinţele sale de politică şi istorie contemporană.

Cu excepţia lui Alexandru Ipsilanti şi a filologului Hangerlîu, principii cei mai luminaţi trebuie căutaţi printre domnii fanarioţi şi chiar printre Mavrocordaţi, familia care a avut privilegiul de a da principii cei mai cultivaţi.

Constantin Mavrocordat ajutat de Franţa a obţinut scaunul Moldovei în 1741, iar în 1753, la Constantinopol, urmărit de turcii, în dizgraţia cărora căzuse din pricina acuzaţiilor aduse de duşmanii săi, ambasadorul regelui a fost cel care l-a ascuns în palatul lui şi l-a întreţinut pe cheltuiala ambasadei timp de opt luni, pentru ca în cele din urmă să reuşească să-i obţină iertarea.

Oricum, ambasadorii regelui doreau să-şi asigure serviciile fanarioţilor. Dându-şi seama curând că nu aveau de-a face cu domnitori prea vrednici de încredere, îi supravegheau de departe, aşa cum îi supraveghease la Constantinopol pe când erau simpli dragomani. Aşa se face că au trimis pe lângă ei, la Bucureşti şi la Iaşi, agenţi de încredere. Curând s-a instituit obiceiul de a însărcina consulii din Crimea cu supravegherea domnilor Moldovei. Veneau la Iaşi sub pretextul de a-şi îngriji sănătatea „doctorii şi farmaciştii din capitala Moldovei fiind mult superiori celor din Crimea", sau şi mai adesea sub pretextul de a face cumpărături. Strângeau informaţii asupra comportării domnitorilor, trăgeau oamenii de limbă, făceau vizite notabilităţilor oraşului, iar apoi raportau tot ce aflaseră ambasadorului de la Constantinopol. Aceasta poate fi considerată ca fiind a doua formă a supravegherii domnilor fanarioţi.

Peste puţin timp, domnitorii înşişi, parcă de bunăvoie au pus la îndemână un mijloc mai sigur de a fi supravegheaţi. Printre secretarii însărcinaţi cu redactarea corespondenţei oficiale, unul turc, un divan-efendi, avea în grijă corespondenţa către Înalta Poartă, iar un altul francez, redacta corespondenţa cu agenţii secreţi pe care domnitorii îi aveau pe lângă diferitele puteri şi câteodată chiar cu marile puteri. Secretarii francezi erau în chip firesc retribuiţi de către ambasadorul Franţei la Constantinopol, cu care întreţineau o corespondenţă cifrată. La început erau numiţi cu consimţământul ambasadorului, apoi direct la propunerea lui.

Astfel, „Secretariatul", precedând „Consulatul", a constituit cea de-a treia formă de supraveghere a domnitorilor fanarioţi de către ambasadorii Franţei.

Choiseul – Gouffier, numit ambasador în 1785, luă hotărârea să impună domnitorilor ca secretari oameni de vază, pe care i-a ales din suita sa. În 1785 l-a numit secretar chiar pe ataşatul de ambasadă, Alexandre-Maurice Blanc de Lanautte, conte de Hauterive, iar în 1787 pe filologul Le Chevalier, viitorul conservator al bibliotecii din Saint-Geneviève. Nici unul însă din cei doi nu au putut suporta şederea în Moldova.

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

Aceşti secretari, primii francezi care au trăit în Principate, au fost însă prea puţin potriviţi pentru a face ca Franţa să fie iubită sau măcar cunoscută pe aceste meleaguri.

De altfel, secretari au mai urmat să existe, dar nici unul nu s-a dovedit a fi potrivit. Chiar mai mult, Carra era un fost ziarist acuzat de un furt grav, care venise în Moldova doar pentru a scăpa de o condamnare sigură. Se credea mare diplomat, dar tot urmându-i sfaturile, domnitorul Grigore Ghica a sfârşit înjunghiat de turci.

Numirea secretarilor este una din cauzele mărunte care au contribuit la cunoaşterea Franţei în Principate, în timpul fanarioţilor. Atât din interes cât şi din spirit de imitaţie, boierii greci, rudele sau creditorii principelui, boierii pământeni care voiau să-şi păstreze vechile ranguri şi posturi – toţi sunt gata să urmeze exemplul stăpânului. Curând la Curtea domnească, în casele marilor boieri, se puteau auzi vorbind, mai mult sau mai puţin corect, greaca modernă, italiana şi franceza. Lipsea doar limba ţării pe care domnii nu aveau vreme să o înveţe şi pe care au considerat-o a fi „incapabilă să exprime înaltele frumuseţi ale filosofiei şi rafinamentele artei".

Îndrăgostit de Franţa şi civilizaţia franceză a fost şi domnitorul Moldovei, Grigore Ghica (1764-1767; 1774-1777). Cel căruia însă i se datorează în cea mai mare măsură înlesnirea accesului influenţei franceze, a fost domnitorul Ţării Româneşti, Alexandru Ipsilanti (1744-1782).

Domnitorii apelau adesea la serviciile unor francezi ca dascăli, iar boierii îi imitau. Cei din Orleans erau cei mai căutaţi datorită pronunţiei lor.

Poate unicul merit al şcolii greceşti era că cei care o frecventau învăţau acolo italiana şi franceza. O frecventau fii de negustori, de preoţi, de boieri de rangul al treilea, care nu-şi permiteau să aibă un perceptor străin, chiar fii din protipendadă.

Domnitorul Constantin Mavrocordat a reorganizat Şcoala grecească în Ţara Românească în 1761, Grigore Ghica în Moldova, în două rânduri : în 1747 şi în 1766, fără a introduce însă limba franceză. Cel care a introdus franceza în şcoala domnească a fost Alexandru Ipsilanti, admirator al francezilor, a manierelor şi bucătăriei lor; exemplul său a fost imitat repede în Moldova.

Deci primii care au răspândit influenţa franceză în cele două Principate Române au fost domnitorii fanarioţi. Spiritul de imitaţie al boierilor, dorinţa lor de a fi pe placul domnitorului, visul de a-şi vedea fiii în cele mai multe funcţii, au determinat aristocraţia să-i calce pe urme. Tot domnitorilor fanarioţi li se datorează şi introducerea primelor publicaţii în limba frabnceză.

Tânărul tesalian Rigas din Velestin născut aprox. prin 1753, a plecat de la şcoala din Zagora la Constantinopol, unde întâmplător l-a cunoscut pe Alexandru Ipsilanti, care l-a crescut, l-a făcut secretarul iar mai apoi şi confidentul său.

Prin 1786, Rigas a părăsit Constantinopolul şi a venit la Bucureşti. Zvonurile despre Revoluţia Franceză care s-au răspândit în cele două principate, l-au determinat ca în timp să poarte o corespondenţă cu Emile Gaudin, secretar la Ambasada Franţei, pe care-l cunoscuse la Constantinopol. S-a împrietenit cu cetăţeanul Hortollan şi a devenit corespondentul voluntar al cetăţeanului Descorches, ambasadorul Republicii Franceze. În acelaşi timp primea ziarele franţuzeşti fie via Marsilia, sau prin mijlocirea tinerilor greci care studiau la Paris.

Rigas a întemeiat la Bucureşti o societate literară şi politică menită, în concepţia lui, să dezrobească Grecia : Eteria prietenilor. A tradus mai multe opere din limba franceză şi a realizat şi un proiect de Hartă a Moldovei.

Societatea secretă a lui Rigas a progresat mult în perioada 1791-1794. În Eterie s-au înrolat în afară de greci, albanezi, sârbi sau bulgari, şi mari boieri munteni : Ghica, Dudescu, Câmpineanu, Sturza, Brâncoveanu. Ţelul acestei societăţi era de a stăpâni

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

întreaga Peninsulă Balcanică, şi indiferent de rezultatul încercărilor lor, pentru Principate nu avea cum să fie bine. Poate că rudimentarismul lor i-a împiedicat să priceapă acest lucru.

Moartea lui Rigas pune capăt primei etape a influenţei ideilor noi în Principate, aşa zisa perioadă grecească. Dar în chiar anul morţii sale, 1798, plecau din Constantinopol primii agenţi ai Republicii Franceze pe lângă domnitorii Moldovei şi Ţării Româneşti, ceea ce va impulsiona revoluţia. Era în premieră interesul Franţei în mod direct în privinţa Principatelor dunărene, trimiţând un consul.

Deşi numai începând cu anul 1798 au fost numiţi doi consuli în Principate, se poate considera că Revoluţia s-a ocupat foarte repede de propaganda principiilor sale în aceste provincii îndepărtate, iar în perioada dintre 1793-1798 au existat numeroase încercări de a numi un agent oficial. Prima menţiune în acest sens se poate constata la 1793 în proiectul redactat de naturaliştii Brugrière şi Olivier.

Iniţiativa fondării unui consulat republican în Ţările Române a avut-o, în 1795, un grec originar din Constantinopol, Constantin Stamati, un entuziast al ideilor Revoluţiei Franceze, care devenise cetăţean francez. Stamati, care era interesat mai ales de Polinia, a propus Comitetului Salvării Publice înfiinţarea unei confederaţii poloneze în Moldova. S-a autopropus consul şi considera că modesta sumă de 5000 de livre i-ar fi ajuns.

Aceste motive au convins guvernul francez. Comitetul Salvării Publice l-a numit mai întâi „agent secret", apoi „consul general al Republicii", la 8 februarie 1796. Nu şi-a ştiut câştiga însă simpatia pe care o avea „civismul său desăvârşit" în faţa stăpânilor şi a compatrioţilor. Stamati însă a demonstrat necesitatea numirii în Principate a unui cetăţean care să reprezinte Republica.

Cetăţeanul Gaudin, care locuieşte timp de 6 ani în Împeriul Otoman şi în Principate, n-a avut însă timp să se ocupe decât de „înflorirea comerţului francez în Principate". Mijloacele utilizate pentru a reuşi în această grea întreprindere şi opusculul pe care l-a publicat mai târziu, „Soulèvement des nations chrettiénnes de la Turquie d'Europe…" (Ridicarea naţiunilor creştine din Turcia europeană…) îl prezintă pe Emile Gaudin ca un om practic. Gaudin a părăsit Bucureştiul la sfârşitul lunii martie 1796.

Cetăţeanul Carra Saint-Cyr, prim-secretarul ambasadei din Constantinopol l-a înlocuit pe Gaudin. Timp de două luni cât a răspuns de treburile „consulatului" care nu luase însă fiinţă a fost uimit văzându-i pe confederaţii polonezi adunându-se de zor în Bucureşti, ca şi cum ar fi înghiţit intenţiile secrete ale Republicii. Rapoartele pe care le-a făcut în acest sens au decis guvernul republican să grăbească tratativele în vederea înfiinţării consulatului. După negocierile încheiate, în 1797, s-a obţinut de la Înalta Poartă un firman de numire pentru un consul de origine franceză la Bucureşti, iar printr-un al doilea firman un alt consul la Iaşi. Aceşti agenţi erau obligaţi să corespondeze direct cu guvernul central din Paris.

Cetăţeanul Flûry a fost numit la Bucureşti iar cetăţeanul Parrant la Iaşi cu secretarii Maurice Dubois şi respectiv, Jacques Ledoulx. Instrucţiunile pentru ei recomandau să arate turcilor cea mai mare deferenţă şi să-i supravegheze atent pe ruşi, cei mai mari duşmani ai Republicii.

Prietenii Franţei erau mai numeroşi la Bucureşti, unde boieri precum banul Dimitrie Ghica sau Brâncoveanu dădeau tonul.

La Iaşi viceconsulul în vârstă de numai 24 de ani, caracter mai mult chibzuit decât energic, era puţin făcut să câştige spiritele societăţii moldoveneşti. Tot ce a putut face ca intelectual, a fost să studieze societatea în mijlocul căreia trăia şi să trimită numeroase memorii la Talleyrand, să facă miracol de abilitate ca „să-şi ascundă indigenţa sub aparenţele seducătoare ale modestiei republicane". O carte scrisă de el ar fi devenit

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

document fundamental asupra societăţii fanariote, căci rapoartele sale oficiale dovedesc o judecată serioasă şi critică, de bun observator (Observaţii asupra geografiei, administraţiei şi populaţiei din Moldova). În afara spuselor despre domnitor, surprinde starea de spirit din Moldova, apoi a recunoscut influenţa chiar şi la Iaşi a Revoluţiei Franceze.

În timp de Parrant, într-un mediu ostil făcea apel la resemnarea „republicană" şi la memorii ca să-şi poată suporta situaţia dificilă, Flûry, aşezat într-un mediu mai prielnic, ca să contrabalanseze influenţa consulilor austriac şi rus, ca să ridice din nou prestigiul Franţei, n-a ocolit nici un mijloc : a arborat tricolorul deasupra consulatului şi a găsit mijloace de a-şi cumpăra o trăsură. Predecesorul său, Carra Saint-Cyr, îi prezentase cele douăzeci şi cinci de persoane care se aflau sub protecţie franceză la Bucureşti : 2 cetăţeni francezi; 2 armeni; mai mulţi zantioţi şi corfioţi, precum şi alţi străini care, neavând consul, se găseau în virtutea capitulaţiilor, sub protecţia Franţei. În urma tratatului de la Campo Formio s-a grăbit să-i convoace pe toţi grecii din insulele ioniene şi să-i anunţe că se vor bucura în viitor de aceleaşi avantaje, drepturi şi imunităţi ca cetăţeni francezi. Această veste s-a răspândit în Bucureşti printre greci, şi a reaprins entuziasmul pentru Franţa.

Cetăţeanul Flûry îl cucerise nu doar pe domnitorul Hangerlîu, ci însoţit de secretarul său începu să facă vizite boierilor din protipendadă, iar pe unii din ei i-a invitat la masă şi le-a dat o mică serbare. Urmând exemplul ruşilor şi austriecilor, căuta să aibă un corespondent în al doilea oraş al ţării, Craiova, oferindu-i acestuia un mic dar, „o atenţie" constând într-un ceas de aur. Asemenea atenţii a mai acordat şi altora. Boierii i-au oferit în contrapartidă un tratament asemănător. Consulii rus şi german nu reuşiseră niciodată să atragă la serbările pe care le-au dat nici o soţie de boier valah. Strada de unde a plecat în zorii zilei de 6 floreal 1798 consului Republicii Franceze cu secretarul său, ca să se ducă în audienţă la domnitor, s-a numit de atunci, pentru mai mult de o jumătate de secol, Uliţa franţuzească. Duşmanii îi numeau ironic pe partizanii francezilor, Partida Franceză.

După lovitura de stat din 18 brumar 1799 (a doua lună a calendarului revoluţionar francez : 23 octombrie – 21 noiembrie) şi mai ales după Marengo, Partida Naţională sau Franceză din Ţara Românească şi-a îndreptat atenţia către primul consul. Partidul acesta era alcătuit din boieri munteni ca : vornicii Scarlat Câmpineanu şi Ştirbei, logofătul Băleanu, Nicolae Dudescu, Grigore Ghica : acesta din urmă fiind şeful Partidei. Câţiva mari boieri moldoveni din familiile Sturdza, Catargi şi Beldiman li s-au asociat. Toţi doreau independenţa principatului lor iar speranţele le erau îndreptate spre Franţa. După Marengo, în ţară circula zvonul că Napoleon s-ar fi convertit la religia musulmană ca să-i păcălească pe turci pentru a putea să urce pe tronul sultanilor la Ţarigrad (Constantinopol).

Aceste zvonuri şi aspiraţii au făcut ca într-o noapte din iarna anului 1800, cei câţiva boieri moldoveni şi munteni care constituiau Partida Naţională să hotărască în unanimitate să-i expună situaţia primului consul, scop în care l-au trimis la Paris pe boierul Nicolae Dudescu care ştia cel mai bine limba franceză. Pentru a putea face drumul, boierul Dudescu îşi pusese la bătaie toată averea formată din moşii şi case, care ajunsese în mâna creditorilor. La Paris scumpetea vieţii şi pasiunea pentru risipă îl costaseră toţi banii gheaţă. Boierul Golescu a fost trimis să-i dea de urmă, a povestit lucruri uluitoare despre naivul Dudescu. Se gândise că nu are curajul şi priceperea să-l abordeze pe primul consul, cel mai bine era să-i atragă pe oamenii de seamă din anturajul său : doamna de Staël, doamna Récamier sau pe generalul Poniatowski aflat la Paris. Pentru aceasta el a considerat că cel mai bine era să le dea o idee despre marile bogăţii ale unui boier.

În scurtă vreme după acest episod, principele Moldovei, Alexandru Şuţu, cunoscut pentru ataşamentul său faţă de Franţa, ţara în care-şi făcuse studiile, a fost numit domnitor

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

şi în Ţara Românească, la insistenţa ambasadorului francez la Constantinopol. Situaţia a durat puţin, Ambasada Franţei acţionând din proprie iniţiativă, fără ştirea primului consul.

Calculele Franţei la care se adăugau observaţiile făcute de ambasadorul rus în Turcia în privinţa politicii Înaltei Porţi în Principate, au făcut ca domnitorul Alexandru Şuţu să fie îndepărtat de la domnie şi înlocuit de fidelul ruşilor, Constantin Ipsilanti, după doar două luni.

Unii boieri mari care făceau parte din Partida Naţională, în frunte cu câţiva arhiepiscopi, în ziua numirii noilor domnitori, au emigrat în Banat şi Transilvania, pretextând că nu mai puteau îndura guvernarea domnitorilor greci. De la Braşov, toţi cei care ştiau franţuzeşte, familiile Ghica, Brâncoveanu, Câmpineanu printre munteni şi Catargi, Sturdza, Beldiman printre moldoveni, l-au rugat pe ambasadorul francez la Viena – contele de Champagny – să-i transmită lui Napoleon o suplică. Cei din Partida Naţională care n-au emigrat în Transilvania aveau planuri şi mai măreţe. Intenţionau să se mute cu familiile lor în Franţa. Boierul Ghica era sufletul acestui grup, s-a expus persecuţiilor noului domn Constantin Ipsilanti şi a fost înlăturat din toate funcţiile şi vegheat cu stricteţe. Visul de a-i trimite o scrisoare primului consul s-a înfăptuit de abia în 1803 când prin Bucureşti a trecut generalul Brune. În 1804 au fost numiţi noi agenţi la Bucureşti şi Iaşi. Generalul Brune, ambasador la Constantinopol, a considerat necesar să pună capăt uneltirilor domnitorului Ţării Româneşti, Constantin Ipsilanti şi, încercă să-şi asigure fidelitatea domnitorului Moldovei, Alexandru Moruzi. Pentru a câştiga încrederea, au fost trimişi drept „comisari provizorii pentru relaţiile comerciale" tânărul Saint-Luce la Bucureşti şi Méchain la Iaşi. Ca să înlăture orice bănuială, cei doi domnitori, Ipsilanti mai ales, le-au făcut cele mai strălucite primiri.

Primul consul însuşi a privit cu satisfacţie primirea făcută comisarilor. Saint-Luce a intuit realitatea însă. Din rapoartele lui către guvernul central din Paris - veritabile pagini de istorie - rezultă că Partida Naţională nu a emigrat toată în străinătate. Pe de altă parte, un boier cu numele Faca ar fi scris în anul următor primului consul dezvăluind toate manevrele domnitorului care punea la cale oferirea Principatelor ruşilor, precum şi despre originea latină a moldovenilor şi muntenilor. Boierul a fost surghiunit la mănăstire pentru îndrăzneala sa.

Proclamarea Imperiului Francez şi victoriile sale prime împotriva Europei coalizate au stârnit din nou entuziasmul grecilor şi moldo-vlahilor. Acum un alt popor începu să se agite în Peninsulă – cel turc.

Sentimentele domnitorului Ipsilanti faţă de Franţa erau cunoscute. Când se declara războiul dintre Franţa şi Turcia în 1798, acesta era dragomarul Porţii. A pus stăpânire pe toate agenţiile de comerţ, obiectele de aur, argint sau pietre preţioase pe care a putut să le găsească şi a ordonat să fie brutalizată şi jefuită întreaga colonie franceză. Numirea sa în Ţara Românească fusese o răzbunare a consulului rus Tamarra pentru numirea preconsulului Alexandru Şuţu. Cu puţin înainte de proclamarea Imperiului Francez, pentru a vârî vrajbă între Franţa şi Turcia, acest domnitor a născocit un vicleşug a cărui nereuşită l-a supărat. A comunicat la Constantinopol că agentul Saint-Luce ar fi cerut permisiunea de a merge la Vidin ca să-l întâlnească pe răzvrătitul Pasvan-Oglu, duşmanul Porţii. Reiss Efendi, mirat, l-a informat pe ambasadorul Brune, care a cerut explicaţii exacte agentului său. A descoperit falsitatea şi ca să se dezvinovăţească, domnitorul a trebuit să mintă iarăşi : a pretins că formulase doar o întrebare. Sigur este că Ipsilanti îi înlăturase din orice funcţie publică şi îi persecutase pe boierii galofili închizându-l la mânăstirea Sinaia pe boierul Faca „smintitul".

Domnitorul Alexandru Moruzi fusese dragoman al Porţii în 1793 şi începuse a se arăta prietenul Franţei, determinând Poarta să recunoască noua Republică. Numirea sa ca

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

domn în Moldova îl nemulţumise pe consulul rus Tamarra. Odată ajuns însă în principat, departe de influenţa franceză, şi-a schimbat repede sentimentele şi a lăsat impresia unei uri împotriva Franţei. Lui şi fraţilor săi Dimitrie şi Panaiotaki le vor datora Principatele pierderea Basarabiei, iar Franţa, în 1810, alianţa Turciei cu Anglia. Acelaşi trio era întâlnit între 1802-1806, făcând imposibilul pentru a-l duce la pierzanie pe domnitorul Alexandru Şuţu, singurul fanariot cu adevărat ataşat de Franţa.

Turcia şi-a păstrat încrederea în Moruzeşti până în 1812, anul pierderii Basarabiei. Diplomaţia franceză le ghicise jocul încă din 1804. Între 1805-1806 cei doi principi fanarioţi sperau ca francezii să piardă lupta împotriva coaliţiei. Victoria de la Austerlitz din 2 decembrie 1805 l-a tulburat pe Ipsilanti care plănuia chiar să-l asasineze pe consulul Franţei, interzicând boierilor orice legătură cu el. În înţelegere cu Moruzi, a răspândit zvonul că Napoleon ar fi fost învins de prusaci şi s-ar retrage către Paris, dar aceste rapoarte false au fost infirmate, deoarece Buletinele Marii Armate nu au întârziat să fie cunoscute şi citite la Constantinopol. Astfel că, la 10 iulie 1806, încălcând tratatul de la Iaşi, principii „trădători şi rebeli" au fost înlocuiţi cu domnitorii galofili : Alexandru Şuţu în Ţara Românească şi Callimachi în Moldova. Dar în mai puţin de două luni au trebuit readuşi pe tron domnitorii „trădători şi rebeli" deoarece Rusia s-a declarat insultată de Turcia şi, în timp ce Napoleon îşi îndrepta forţele împotriva Prusiei, treizeci şi cinci de mii de oameni au trecut graniţa Moldovei sub comanda generalului Michelson. Concomitent ambasadorul britanic, căruia i-au fost respinse bunele oficii, părăsea cu zarvă Constantinopolul. Flota turcească a fost înfrântă în faţa Dardanelelor şi Selim al III-lea a trebuit să cedeze. Cu toate acestea, în taberele sale din Germania, Napoleon îşi îmboldea neâncetat aliatul. Îl numeşte pe Sébastiani ambasador la Constantinopol, punând capăt interimatului lui Parrant la Bucureşti şi a lui Reinhardt la Iaşi şi-i scrie întruna sultanului pe parcursul anului 1806. În lipsa unor date geografice exacte asupra Principatelor, a strâns informaţii politice.

Domnitorul Şuţu, vechi candidat al Partidei Naţionale, membrii munteni ai Partidei, făceau sincer cauză comună cu Turcia. Au trecut Dunărea şi s-au grupat în jurul candidatului galofil care avea reşedinţa la Rusciuc. Faima victoriilor „marelui împărat" şi insurecţia polonezilor stârneau tot mai mult entuziasmul şi admiraţia. După o primire fără cusur făcută de Ipsilanti care-şi mai venise în fire, ambasadorului Sébastiani şi consulului Parrant, stătea în expectativă. Omologul său moldovean, ştiindu-se rău văzut de guvernul francez, i-a scris împăratului un memoriu prin care încerca să-l convingă de o credinţă indubitabilă. În acelaşi timp îl dădea pe mâna ruşilor pe consulul Reinhardt.

După bătălia nedecisă de la Eylau, francezii au zdrobit pe duşmanul comun la Friedland. Vestea descumpănitoare pentru prietenii Franţei a fost Pacea de la Tilsit. Se zvonea că, sub înaltele auspicii ale Franţei urma să se încheie un tratat în urma căruia Principatele vor fi cedate Rusiei. Ştirea că în 23 august 1807 s-ar fi încheiat la slobozia un armistiţiu care prevedea că în termen de treizeci şi cinci de zile ruşii şi turcii vor evacua Principatele a fost primită cu mare bucurie – Ledoulx, în calitate de consul francez, asistând la tratative, profitând de faptul că ştia ruseşte, a strecurat câteva condiţii pe care De Duilleminat singur, ca trimis al împăratului, nu le-ar fi acceptat. Turcii bucuroşi că au scăpat ieftin şi-au retras trupele şi au aderat la blocada continentală. Răsunetul ideilor liberale înţelese ca „emancipare a popoarelor" scosese pentru puţin timp pe boieri din amorţeala lor intelectuală, din relele deprinderi şi conturase, chiar dacă confuz, imaginea „Patriei" sau a „Libertăţii". Dacă Franţa nu mai putea veni în ajutorul ţărilor lor, dacă trebuiau să suporte a fi hărţuiţi între Turcia şi Rusia, preferau să fie legaţi de Turcia care stăpânea Principatele şi de care îi apropiase o clipă influenţa franceză.

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

Nu intra în vederile lui Napoleon de a cultiva ruşilor gândul de a ocupa Principatele[5], acum având alte planuri cu ele. Mai măreţ decât proiectul de a împărţi Europa, răsărise în mintea lui dorinţa de a stăpâni Orientul care nu mai trebuia să-i aparţină exclusiv ţarului. Privirile sale erau îndreptate acum spre Constantinopol. Din acest moment problema Orientului a devenit pentru el aceea a împărţirii Imperiului Otoman. Această schimbare o admitea doar dacă îi servea ca armă în caz extrem, ce avea să fie folosită împotriva Angliei. În acest caz, pentru a-i priva pe englezi de Mediterană şi a le pune în pericol împeriul asiatic, va lovi pe neaşteptate Turcia şi va deschide, peste ruinele ei, un drum până la hotarele Indiei. Acest subiect l-a discutat cu ţarul Alexandru, dar numai vag. Împărţirea Turciei era un vis mai vechi şi al ţarului. În acest context, soarta Principatelor a fost problematizată în trei rânduri, dar abia în 1810 îi va cere consulului său Ledoulx : „O statistică a provinciilor Moldovei şi Valahiei, în sfârşit, detalii mai amănunţite asupra lor". Îi aminteşte ambasadorului Tolstoi că „ocuparea Principatelor nu este decât o chestiune de timp" şi informa Sankt Petesburgul asupra puternicei opoziţii pe care o întâmpină la Constantinopol în cedarea Principatelor. Poate că pentru primul motiv nu spusese nimic împotriva armistiţiului de la Slobozia şi nu-l destituise pe consulul Ledoulx, duşmanul ruşilor, căruia pare chiar să-i arate mereu mai multă încredere. Ledoulx va rămâne consul în Ţara Românească până în 1812.

Dezastrul de la Baylen îi schimbă a patra oară atitudinea împăratului, prietenia cu ţarul devenind o necesitate. Obligat, a transportat cea mai mare parte a forţelor sale din Prusia în Spania, chiar când Austria era pe punctul de a se ridica împotriva lui, el condamnă din nou Principatele, pe care în calitate de prim-consul le-ar fi dat bucuros Austriei pentru a ţine Rusia în frâu. După Friedland, ca împărat, se gândea să le ofere Rusiei pentru a neutraliza Austria. La Erfurt sunt stipulate fără rezerve drepturile Rusiei asupra Principatelor. În câteva luni, Turcia va fi în mod cert solicitată de guvernul din Londra : în ianuarie 1809, ea va primi un ultimatum din partea Rusiei, se va crede părăsită de Franţa care era ocupată în altă parte şi se va arunca în braţele Angliei, iar Franţa se va grăbi să o părăsească.

În articolul 5 din tratatul de la Erfurt se spunea : „Înaltele Părţi contractante se angajează să privească drept o condiţie absolută a Păcii cu Anglia ideea ca aceasta să recunoască Finlanda, Valahia şi Moldova o parte a Imperiului Rus".

Începând cu 1811, Napoleon lua direcţia care-l va duce la evenimentele din 1812. „Arta împăratului Napoleon, observa Stackelberg, consta în a arunca între Austria şi Rusia «mărul discordiei al Moldovei şi Valahiei»".

Între acuzele transmise de Napoleon la 28 febrzarie 1811 ţarului este şi aceea a achiziţiei imense a Principatelor, prin care ar fi distrus cel mai vechi aliat al Franţei, adică Turcia. Totuşi, la 5 aprilie, Napoleon nu trecea între motivele de război cu Rusia şi anexarea Principatelor.

La 30 octombrie , Wilson i-a declarat lui Rumiantev că Anglia «vede cu plăcere» şi «este gata să acceadă» la achiziţionarea Principatelor de către Rusia ca o cucerire de război şi nu ca factor de împărţire a Turciei pe care Anglia nu o accepta.

Odată cu răcirea raporturilor ruso-franceze, Angliei nu-i rămânea decât să o grăbească spre ruptură şi să precipite încheierea păcii ruso-turce în care Principatele constituiau punctul cheie.

Stratford Canning le vorbea turcilor de cedări teritoriale parţiale indispensabile, de vreme ce, indiferent de învingător (ţarul sau Napoleon), despăgubirile se vor face pe seama Imperiului Otoman; apoi el punea în faţa Porţii spectrul unei alianţe ruso-austriece. Tot el l-a avertizat pe cale oficioasă (relaţiile diplomatice erau rupte) pe Ipsilanti (18 februarie 1812) că turcii nu vor încheia pace pe baza condiţiilor iniţiale ruseşti, iar pe turci

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

că, dacă se încăpățânează să nu încheie pace, ajutorul prevăzut în tratatul anglo-turc din 1809 nu va mai fi operant. Totodată englezii refuzau să accepte convenţia de la Erfurt care dădea Rusiei Principatele. Aşadar, Londra urmărea să-l elibereze pe ţar de încurcăturile orientale pentru a-l fortifica în războiul antifrancez, dorea deci încheierea cât mai grabnică a păcii ruso-turce, dar cu un minimum de beneficiu teritorial ţarist în sud-estul Europei şi fără o alianţă ruso-turcă de natură să înlesnească Rusiei o influenţă preponderentă pe malurile Bosforului.

După Austerlitz, Austria cade în rangul puterilor de ordin secundar. Ea este prinsă între francezii stăpâni în Dalmaţia, sârbii în răscoală şi Principatele, teatru de război ruso-turc. Albert Sorel spune că Austria nu avea decât o politică de urmat : de a vieţui, de a se pregăti pentru evenimentele viitoare, de a lăsa pe ruşi şi francezi să se devoreze, de a împiedica pe Napoleon să revoluţioneze Galiţia şi de a împiedica pe ruşi să cucerească Principatele. Acum după Austerlitz, Viena traversa un asemenea moment care o lipsea de mijloace capabile să oprească schimbarea configuraţiei teritoriale şi a raportului de forţe în sud-estul continentului, în speţă anexarea Principatelor de către Rusia.

Şi Franţa şi Rusia curtează Austria, dar în calea înţelegerii ruso-austriece stau Principatele, deşi ruşii îşi vor reduce pretenţiile iniţiale. Politica mâinilor libere în scopul de a avea acces pe firul Dunării – unde erau aşezate Principatele – nu doar pentru oamenii de afaceri, explică refuzul lui Matternich de a primi în 1810 propunerea turcă de mediere a păcii.

La 5 mai 1812, la Bucureşti [6] s-au semnat preliminariile tratatului de pace ruso-turc; în art. 1 se stipula că graniţa între cele două imperii va fi Prutul. La 28 mai 1812 s-a încheiat şi tratatul de pace, din partea rusă fiind semnat de Andrei Italinski, Ioan Sabaniev şi Iosif Fonton. Tratatul avea 16 articole. Articolele 4 şi 5 prevedeau anexarea la Rusia a părţii din Moldova dintre Prut şi Nistru, Marea Neagră şi Dunărea maritimă. Presat de „Viitorul conflict cu Franţa" şi apoi campania lui Napoleon împotriva Rusiei, guvernul ţarist a redus treptat pretenţiile : de la ambele Principate române la Moldova, apoi la Moldova dintre Siret şi Nistru şi în final, la Moldova dintre Prut şi Nistru. Comentând de la Bucureşti din 28 mai 1812, Marx a considerat că «Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparţinea, pentru că Poarta Otomană n-a fost niciodată suverană asupra Tărilor române. Poarta însăşi recunoscu acest lucru când, la Calovitz, presată de poloni să cedeze Moldo-Vlahia, ea răspunde că nu are dreptul de a face vreo cesiune terirorială, deoarece capitulaţiile nu-i confereau decât un drept de suzeranitate»".

În lumea neevoluată a vremii, simpla cunoaştere a limbii franceze şi a câtorva noţiuni de ştiinţă îi făcea să treacă drept oameni de talent, eruditi, aristocrati chiar. Dintre aceştia face parte şi Flûry „regicidul". Cum Flûry „a votat moartea regelui", numele său era uşor de găsit pe lista membrilor Convenţiei. Povestea lui însă este falsă, dar a lăsat amintiri vii şi a fost dascălul unor cunoscute şi influente persoane ale generaţiei următoare. Cum i se îngăduia să aibă elevi la oraş, i-a instruit pe lângă nepoţii logofătului Roznovan, pe copiii vistiernicului Iordache Balş, devenit mai târziu logofăt şi hatman. Lui i se datorează şi educaţia primului ca dată, poet moldovean, primul de altfel dintre poeţii Principatelor, asupra căruia se face simţită influenţa franceză, logofătul Costache Conachi.

Pe lângă limbă şi educaţie, ideile Franţei progresiste au pătruns adânc în societatea românească de abia în „epoca" paşoptistă.

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)

NOTE BIBLIOGRAFICE:

1. Apostol Stan, Grigore Ploeşteanu – *Utopia confederalismului paşoptist între vis şi realitate*, Bucureşti, Editura Vestala, 2001
2. Pompiliu Eliade – *Influenţa franceză asupra spiritului public în România*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, p. 29-30
3. Pompiliu Eliade – Op. Cit., p. 32-33; 223; 224
4. David Prodan – Problema iobăgiei în Transilvania 1700-1848, Bucureşti, Editura Ştinţifică şi Enciclopedică, 1989, p. 5
5. Leonid Boicu – *Principatele române în raporturile politice internaţionale (1792-1821)*, Iaşi, Institutul european, 2001, p. 222-224; 226-227
6. Serciu Columbeanu – *Contribuţii privind situaţia internaţională a ţărilor române între anii 1806-1812*, în Revista de Istorie nr. 5, tomul 29, mai 1976, Bucureşti, Editura Academiei RSR, p. 673-674

BDD-A23778 © 2007 Editura Universităţii „Petru Maior”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:35 UTC)